

Mánudaginn 5. apríl 1943.

Nr. 21/1943. **Valdstjórnin** (cand. jur. Ragnar Ólafsson)
gegn

Jóni Ívarssyni (Sveinbjörn Jónsson).

Ómerking dóms og heimvísun málsins.

Dómur hæstaréttar.

Í auglýsingu ríkisstjóra nr. 100/1942 er samkvæmt heimild í lögum nr. 99/1942 lagt bann við því, að nokkur vara sé seld hærra verði en lægst var á henni á hverjum stað 18. des. 1942. Þá segir og í lögnum: „Ef ágreiningur eða vafi verður um það, við hvaða verðlag skuli miða, sker dómnefnd úr“, en samkvæmt 2. mgr. sömu greinar hefur hún eftirlit með öllu verðlagi og vald og skyldu til að taka ákvarðanir varðandi verðlag. Á fundi dómnefndar 23. des. 1942 var bókað það, er nú verður greint: „Formaður skýrði frá því, að hann hefði átt tal við ríkisstjórnina um mismunandi verð á vörum, og væri ríkisstjórnin einhuga um, að þegar um mismunandi verð væri að ræða, væri ekki unnt að banna að selja vöruna á því verði, sem dómnefndin hefði ákveðið sem hámarksverð. Hins vegar óskaði ríkisstjórnin, að nefndin gæti nú þegar birt lista um þær vörur, sem hámarksverð hefði verið sett á.“ Sama dag samdi dómnefndin lista um smásöluverð þeirra vara, sem hún hafði hámarksverð á, og lét birta hann almenningi í blöðum og útvarpi. Hinn 31. des. s. á. skýrði Samband íslenzkra samvinnufélaga kærða í símskeyti frá hámarksverði nokkurra vörutegunda, og í bréfi 2. jan. þ. á. tjáir Sambandið kærða, að ríkisstjórnin hafi samþykkt verðlagsákvæði þau, er greindi í símskeytinu, „til þess að fyrirbyggja stórfellt tap verzlunarfyrirtækja á vörubirgðum þeim, sem nú er til í landinu.“

Eftir að kærði fékk í hendur nefnt símskeyti og bréf svo og auglýsingu dómnefndar, setti hann verðlag það á matvöru, sem hann m. a. er saksóttur fyrir í máli þessu. Kveður

kærði sig hafa skilið auglýsingu dómnefndar þannig, að hún leyfði hækkun allt að nefndu hámarksverði.

Forstjóri Sambandsins hefur fyrir dómi skýrt svo frá, að hann hafi, áður hann sendi kærða fyrrgreint bréf og sim-skeyti, spurzt fyrir um það á skrifstofu dómnefndar í verðlagsmálum, hvort ekki mætti selja vörur á hinu nýauglýsta hámarksverði, þótt ódýrara hefði verið selt 18. desember, ef ekki væri meiri álagning en leyfilegt væri. Segir forstjórinn, að starfsmaður á skrifstofu dómnefndar hafi tjáð þetta réttan skilning á auglýsingu um hámarksverð og verðlagning með þessum hætti leyfilega. En ekki hefur dómnefnd né starfsmenn hennar verið krafðir sagna um þetta í rannsókn málsins. Þá hefur ekki verið fengin skýring dómnefndarmanna og ríkisstjórnar á því álit ríkisstjórnarinnar, sem formaður dómnefndar skýrði dómnefndarmönnum frá og áður er greint. Einkum var þörf á því að fá skýring nefndra aðilja á því, hvert hafi verið skilorð þess, að hækka mætti vöru til hámarksverðs, eins og gert er ráð fyrir í nefndri bókun. Loks hefði átt að afla skýrslu dómnefndar á framkvæmd verðlagsmála á þeim tíma, er hér skiptir máli.

Með því að rannsókn málsins er áfátt um ofangreind mikilsverð atriði og þar sem telja verður samkvæmt lögum nr. 99/1942 að leggja skuli mál slíkt sem þetta fyrir dómnefnd í verðlagsmálum, áður það er dæmt í héraði, og fá rökstutt álit hennar um, hvort og að hverju leyti brotin séu verðlagsákvæði, þá þykir ekki verða hjá því komizt að ómerkja hinn áfrýjaða dóm og vísa málinu heim í hérað.

Eftir þessum málalokum verður að leggja á ríkissjóð allan áfrýjunarkostnað sakarinnar, þar með talin málflutningslaun skipaðs sækjanda og verjanda fyrir hæstarétti, 550 krónur til hvors.

Því dæmist rétt vera:

Hinn áfrýjaði dómur á að vera ómerkur og visast málinu heim í hérað.

Greiða skal úr ríkissjóði allan áfrýjunarkostnað sakarinnar, þar með talin málflutningslaun skipaðs

sækjanda og verjanda fyrir hæstarétti, cand. jur. Ragnars Ólafssonar og hæstaréttarlögmanns Sveinbjarnar Jónssonar, kr. 550.00 til hvors.

Dómur lögregluréttar Reykjavíkur 22. febrúar 1943.

Ár 1943, mánudaginn 22. febrúar, var í lögreglurétti Reykjavíkur, sem haldinn var í skrifstofu sakadómara af Valdimar Stefánssyni, dómara samkvæmt sérstakri umboðsskrá, upp kveðinn dómur í málinu: Valdstjórnin gegn Jóni Ívarssyni, sem tekið var til dóms hinn 20. sama mánaðar.

Mál þetta er af valdstjórnarinnar hálfu höfðað gegn Jóni Ívarssyni kaupfélagsstjóra, til heimilis í Höfn í Hornafirði, fyrir brot gegn lögum nr. 99 19. desember 1942 um breytingu á lögum nr. 79 1. september 1942 um dómnefnd í verðlagsmálum og ríkisstjóraauglýsingu nr. 100 19. des. 1942 um bann gegn verðhækkun.

Kærði er kominn yfir lögdur sakamanna og hefur ekki, svo kunnugt sé, sætt ákæru né refsingu.

Hinn 16. f. m. ritaði verk lýðsfélagið Jökull í Höfn í Hornafirði Alþýðusambandi Íslands bréf, þar sem frá því var skýrt, að orðið hefði verðhækkun hjá Kaupfélagi Austur-Skaftfellinga í Höfn í Hornafirði á kolum og nokkrum matvörutegundum um síðustu áramót, og óskað var athugunar á þessu sem fyrst. Hinn 20. sama mánaðar sendi Alþýðusamband Íslands dómsmálaráðuneytinu þetta erindi verk lýðsfélagsins og kærði kaupfélagið til refsingar, ef það með verðhækkunum þessum hefði brotið verðlagslögjöfina.

Hinn 22. f. m. skipaði dómsmálaráðuneytið rannsókn í málinu, og hófst hún 1. þ. m. Skulu nú raktir málavextir og efnið vegna nokkurn mismunandi málsatvika greint í þessi atriði: Kol, kornvöru og sykur og loks kaffi og kaffibæti.

Kol.

Samkvæmt skýrslu kærða, sem kemur heim við annað, sem fram er komið í málinu, voru málavextir um kolin þeir, er nú skulu greindir:

Um s. l. áramót var mjög tekið að ganga á kolabirgðir kaupfélagsins og var fyrirsjáanlegt, að félagið yrði kolalaust um miðjan janúar, ef köld yrði veðráttu, eins og var um áramótin. Hinn 6. janúar tók kærði að kynna sér, hvort kol væru fáanleg frá Austfjörðum eða annars staðar frá. Ógerlegt reyndist að fá kol í tæka tíð frá útlöndum, en kol voru fáanleg í verzlun Sigfúsar Sveinssonar í Neskaupstað, er kostuðu kr. 160.00 smálestin í húsi þar. Sökum þess, hvernig ástatt var með kol í Hornafirði, ákvað kærði, að félagið keypti af kolum þessum einn farm m/s „Stellu“ frá Neskaupstað. M/s „Stella“ kom síðan 10. f. m. með 62 smálestir kola til Horna-

fjarðar. Uppskipun fór fram 11. og 12. f. m., og voru kolin öll flutt í birgðageymslu kaupfélagsins.

Verð kola þessara, kominna í hús í Hornafirði, var þetta:

Verð í húsi í Neskaupstað, 62 smálestir á kr. 160.00	kr. 9920.00
Útskipun	— 768.00
Vörugjald í Neskaupstað	— 186.00
Flutningskostnaður með m/s „Stellu“	— 2000.00
Uppskipun	— 2069.35
Hafnargjald í Höfn í Hornafirði	— 93.00
Alls	kr. 15036.35

Kostnaðarverð hverrar smálestar kolanna, kominna í hús í Höfn, var því kr. 242.52.

Þegar kol þessi komu til kaupfélagsins, átti það tæpar 30 smálestir (29840 kg) kola fyrir á staðnum. Höfðu kolabirgðir þær, sem þessi kol voru af, verið þá undanfarið, þar á meðal 18. desember 1942, seldar fyrir kr. 175.00 smálestin.

Þegar kærði var að leita fyrir sér með kolakaupin, var honum ljóst, að ókleift yrði að selja hin nýkeyptu kol sama verði og eldri birgðirnar, nema kaupfélaginu til tjóns. Hinn 6. janúar talaði hann í sína við skrifstofustjóra dómnefndar í verðlagsmálum, skýrði honum frá, hver nauðsyn væri á að fá kolin til Hornafjarðar, hvert kaupverð þeirra væri og hvaða kostnaðarliðir yrðu við flutning þeirra frá Neskaupstað til Hornafjarðar, og spurði, hvort ekki væri leyfilegt að selja kolin kostnaðarverði eða hvernig skyldi fara með verðlagningu þeirra. Í samtalinu virtist kærða skrifstofustjórinn telja óhjákvæmilegt og eðlilegt, að kaupfélagið seldi kolin kostnaðarverði. Kvaðst skrifstofustjórinn mundu leggja málefni þetta fyrir dómnefndina. Sólarhring síðar skýrði skrifstofustjórinn kærðum frá því í síma, að hann hefði þann dag, 7. f. m., leitað álits dómnefndarinnar, en hún hefði ekki talið sig hafa heimild til að samþykkja verð það, sem kaupfélagið hafði talið sig þurfa að selja kolin fyrir, til að sleppa skaðlaust eða nokkurn veginn skaðlaust. Skýrði skrifstofustjórinn kærða frá, að dómnefndin teldi, að um mál þetta yrði að leita til ríkisstjórnarinnar.

Að morgni 8. f. m. talaði kærði í síma við fulltrúa í viðskiptamálaráðuneytinu og skýrði honum frá málinu á sömu lund og hann hafði skýrt skrifstofustjóra dómnefndarinnar frá því og óskaði heimildar til þess að mega selja kolin óhjákvæmilegu kostnaðarverði. Fulltrúinn kvaðst ekki sjálfur bær til ákvarðana um mál þetta. Þá óskaði kærði, að málið yrði borið undir viðskiptamálaráðherra og hans úrskurðar leitað. Fulltrúinn hét að gera það við fyrsta tækifæri og að láta kærða vita um svör ráðherrans.

Dagana 11. og 12. f. m. var kolunum skipað upp á Hornafirði, og var þá orðið mjög áriðandi að fá úr málum þessum skorið, en

til þess tíma hafði kærða ekkert svar borizt frá ráðuneytinu. Báða þessa daga talaði kærði við fulltrúann í síma, án þess að fá nokkurn endanlegan úrskurð ráðuneytisins. Í samtölum þessum, öðru hvoru eða báðum, gat kærði þeirra leiða, er honum höfðu hugkvæmt um lausn málsins. Önnur var sú, að nýju kolin yrðu seld fyrir kr. 175.00 smálestin og ríkissjóður greiddi kaupfélaginu mismun þess verðs og kostnaðarverðs nýju kolanna. Hin var sú, að verðjafna nýju kolin og hin gömlu, og taldi kærði, að þá yrði útsöluverð allra kolanna kr. 220.00 smálestin, en í því verði væri þó ekki gert ráð fyrir rýrnun kolanna eða afhendingarkostnaði né neinni álagningu.

Hinn 13. f. m. lét kærði hefja sölu kolanna og ákvað söluverð allra kolanna, bæði hinna gömlu og nýju, kr. 220.00 smálestina í húsi kaupfélagsins. Þessa ákvörðun um verðið tók kærði í því trausti, að ríkisstjórnin veitti samþykki sitt til, að selja mætti kolin þessu verði. Kolin voru nú seld þessu verði til 20. f. m., og voru því nær eingöngu seld hin nýju kol. Ein smálest eldri kolanna var þó seld samkvæmt sérstakri beiðni kaupandans. Á þessu tímabili voru seld 9425 kg kolanna 39 kaupendum.

Begar kominn var 20. f. m., án þess að kærða bærast svar ráðuneytisins, talaði hann enn í síma við fulltrúann í viðskiptamálaráðuneytinu og spurði hann, hvernig málinu væri komið. Kvað fulltrúinn enga breytingu hafa á orðið frá 12. f. m., hann hefði talað við ráðherrann, sem engin svör hefði gefið, eftir því sem kærða skildist. Þar sem kærði þannig fékk engan úrskurð ráðuneytisins um málið, ákvað hann þegar að þessu samtali loknu að breyta söluverði kolanna úr kr. 220.00 í kr. 175.00 smálestina, eins og verið hafði 18. desember s. l., og endurgreiða þeim, sem kol hefðu keypt fyrir kr. 220.00 smálestina, mismuninn á nýja verðinu og hinu gamla. Lét hann samdægurs festa upp í sölubúð kaupfélagsins auglýsingu um þetta efni og rita í frumbók, hverjir hefðu keypt kol háa verðinu, hversu mikið þeir hefðu keypt og hvað hver skyldi fá endurgreitt. Dómari skoðaði frumbók þessa 2. þ. m., og höfðu þá 19 kaupendanna kvittað fyrir endurgreiðslunni. Kærði kveður kaupendum muni verða endurgreiddur mismunurinn, þegar til þeirra næst. Meðan kolin voru seld fyrir kr. 220.00 smálestin, var kaupendum þeirra engin vitneskja veitt um, að vænta mætti breytinga kolaverðsins eða að þeir kynnu að fá endurgreiðslu.

Þegar kærði ákvað verðbreytinguna 20. f. m., hafði hann engar fregnir haft af kæru Alpýðusambands Íslands eða verklýðsfélagsins Jökuls. Skömmu eftir að kolaverðið hækkaði, talaði formaður verklýðsfélagsins við kærða um verðhækkunina, og tjáði kærði honum þá, að hann (kærði) væri að vinna að því, að ríkissjóður greiddi verðmismuninn.

Kornvara og sykur.

Sölubúð kaupfélags Austur-Skaftfellinga var lokað vegna vöru-
talningar frá jólum til 12. f. m. að morgni. Þegar lokað var um
jólin, hafði verð matvöru í kaupfélaginu haldizt óbreytt frá því
löngu fyrir 18. desember s. l. Þegar búðin var opnuð 12. f. m.,
var verð margra matvörutegunda óbreytt frá því, sem var fyrir
jólin, en nokkrar vörur höfðu hækkað í verði og hafa verið seldar
á því nýja verði síðan. Voru það þessar vörutegundir:

Hveiti:

Verð 18. des.	kr. 0.84 pr. kg
— 12. jan. og síðan	— 0.96 — —
— 18. des.	— 41.50 — 50 kg sekk
— 12. jan. og síðan	— 47.50 — 50 — —

Hafragrjón:

Verð 18. des.	— 1.10 — kg
— 12. jan. og síðan	— 1.37 — —
— 18. des.	— 54.00 — 50 kg sekk
— 12. jan. og síðan	— 68.00 — 50 — —

Hrisgrjón:

Verð 18. des.	— 1.90 — kg
— 12. jan. og síðan	— 2.00 — —

Molasykur:

Verð 18. des.	— 1.70 — kg
— 12. jan. og síðan	— 1.94 — —
— 18. des.	— 38.25 — kassa (22.68 kg)
— 12. jan. og síðan	— 42.50 — — — —

Strásykur:

Verð 18. des.	— 1.50 — kg
— 12. jan. og síðan	— 1.70 — —
— 18. des.	— 67.00 — sk. (45.36 kg)
— 12. jan. og síðan	— 76.50 — — — —

Ekkert hefur fram komið, er hnekki skýrslu kærða um ástæðuna
til verðhækkana þessara, og skal nú skýrsla hans um þetta atriði
rakin:

Í nóvember s. l. fékk kaupfélagið aðallega frá Sambandi isl.
samvinnufélaga nokkrar birgðir af nefndum vörutegundum. Af
þessum birgðum var ekkert selt fyrr en eftir opnum sölubúðar-
innar 12. f. m. Frá því vörur þessar komu og þar til lokað var
um jólin, voru einungis seldar hinar eldri og ódýrari vörur. Við
árslok 1942 voru þessar birgðir til af eldri vörunum: 200 sekkir
hveiti, 14 sekkir hafragrjón, 76 sekkir hrisgrjón, 365 sekkir strá-
sykur og 413 kassar molasykur. Nýju vöurnar voru verðlagðar,
skömmu eftir að þær komu, og var verð þeirra ákveðið svo sem
það varð 12. f. m. og áður er rakið. Frá 12. f. m. hafa einungis

verið seldar hinar nýju vörur. Dómnefnd í verðlagsmálum hefur athugað álagningu kaupfélagsins á vörutegundir þessar og komiðt að þeirri niðurstöðu, að álagningin fari hvergi fram yfir 30%, þar sem kaupfélaginu hafi, eins og á stóð, verið leyfilegt að telja til kostnaðarverðs varanna kr. 37.00 pr. smálest fyrir uppskipunar-kostnaði. Kærði ákvað að selja allar hinar nýju og dýrari vörur, áður en hann hæfi aftur sölu eldri, ódýrari varanna, en þær ætlaði hann að selja sama verði og á þeim var 18. des. s. l. Etlunin var þó ekki að geyma sjálfar eldri vörurnar, heldur sama vörumagn og til var á áramótum af eldri vörunum. Átti því að selja á háa verðinu bæði eldri og yngri birgðirnar, eftir því sem verkast vildi, þar til lokið væri magni hinna nýju birgða.

Um ástæðuna fyrir því, að kærði taldi fært að selja vörurnar hærra verði en verið hafði 18. desember s. l., hefur hann vitnað í símskeyti, er Samband ísl. samvinnufélaga sendi kaupfélaginu 31. des. s. l., og bréf sama aðilja til kaupfélagsins, dags. 2. f. m. Símskeytið hljóðar svo:

„Hámarksverð er meðal annars auglýst á eftirgreindum vörum: rúgmjöl 0.86, hveiti 0.96, hrisgrjón 2.28, haframjöl 1.37, molasykur 1.95, strausykur 1.70, álagning má þó ekki vera hærri en áður.“

Bréfið hljóðar svo:

„Til skýringar á símskeyti voru, dags. 31. des. s. l., um hámarks-verð á nokkrum vörutegundum, viljum vér taka þetta fram:

Nefnt hámarksverð gildir, þar til annað hámarksverð verður auglýst, en er þó háð því skilyrði, að álagning fari ekki fram yfir það, sem áður hefur verið heimilt.

Ríkisstjórnin hefur samþykkt þessi verðlagsákvæði til þess að fyrirbyggja stórfellt tap verzlunarfyrirtækja á vörubirgðum þeim, sem nú eru til í landinu, þrátt fyrir það þó þessi ákvæði brjóti í bág við nýútgefin lög um það, að ekki megi selja vörur hærra verði en lægst var á hverjum stað hinn 18. des. s. l.“

Vegna þess samþykkis ríkisstjórnarinnar, sem frá er skýrt í bréfinu, taldi kærði kaupfélaginu heimila verðhækkun nefndra matvara og taldi, að þetta samþykki ríkisstjórnarinnar gæti einnig náð til þeirra, sem ættu eldri, verðlægrí vörubirgðir.

Í sambandi við þetta atriði hefur verið lögð fram í málinu greinargerð viðskiptamálaráðuneytisins, sem ráðuneytið sendi blöðunum til birtingar 28. f. m. Er greinargerðin svo hljóðandi:

„Vegna þess að nokkrar umræður hafa orðið í blöðum um, hvaða verð eigi að vera gildandi á kornvöru og sykri, hinum svonefndu skömmtunarvörum, vill ráðuneytið gefa eftirfarandi upplýsingar:

Síðan tekið var upp eftirlit með verðlagi nefndra skömmtunar-vara og hámarksálagning ákveðin, hefur jafnan öðru hverju verið tvenns konar verð, og hvorttveggja löglegt, á þessum vörum, vegna þess að eldri birgðir má ekki hækka í verði, þótt nýjar birgðir

komi, sem eru í hærri verði. Slikt hefur aldrei verið leyft. Verzl-
anir eru skyldar að halda hinu lægra verði, meðan þær birgðir
endast, sem verðið er miðað við.

Síðasta verðbreyting á skömmunartunum var gerð 2. *desember*
s. l. og þá auglýst af dómnefnd í verðlagsmálum. Varð þá nokkur
verðhækkun á sykri, haframjöli, hveiti og rúgmjöli. Eins og jafnan
hefur verið áður í sambandi við slíkar verðbreytingar, hefur mis-
jafnt staðið á um það, hversu verzlunum hafa enzt hinar eldri
birgðir bæði í Reykjavík og út um land.

Þegar lögin um verðfestinguna frá 19. des. komu til framkvæmd-
ar, munu eldri birgðirnar yfirleitt hafa verið að mestu seldar, en á
því hafa þó verið undantekningar, þó sérstaklega út um land.

Þegar breytingin var gerð á lögum nr. 79 1942 og í þau sett bann
gegn verðhækkun til 28. febrúar, var ríkisstjórninni ljóst, hvernig
á stóð um skömmunartunurnar, og því var sett í lögin í 1. gr.
1. málsg. „Ef ágreiningur eða vafi verður um það, við hvaða
verðlag skuli miða, sker dómnefnd úr.“

Hámarksverð hefur auglýst hefur verið af dómnefnd í verð-
lagsmálum varðandi umræddar vörur, telur ráðuneytið vera það
verð, sem heimilt er að setja á þessar vörur, enda sé þá jafnframt
fylgt ákvæðum um hámarksálagningu.“

Kaffi og kaffibæti.

Hinn 18. des. s. l. seldi Kaupfélag Austur-Skaftfellinga óbrennt
kaffi á kr. 4.25 pr. kg og kaffibæti á kr. 6.60 pr. kg. Frá 12. f. m.
hefur það selt óbrennt kaffi á kr. 4.40 pr. kg og kaffibæti á kr.
6.80 pr. kg.

Um óbrennda kaffið skýrir kærði svo frá, að síðustu birgðir
þess hafi komið til kaupfélagsins í s. l. septembermánuði. Var verð
þess í útsölu til áramóta kr. 4.25 kg. Þegar kaupfélagið fékk kaffið,
voru verðlagsákvæðin um það þannig, að álagning mátti vera 25%,
en verðið þó aldrei fara fram úr kr. 4.22 pr. kg, að viðbættum kr.
25.00 pr. smálest úti um land vegna flutningskostnaðar. Flutnings-
kostnaðaruppbót þessi var því kr. 0.025 pr. kg, en vegna þess að
raunverulegur kostnaður var mun meiri, þegar varan kom til fé-
lagsins, vegna mjög hækkaðs kaupgjalds, ákvað kærði, án þess
að hafa um það samráð við dómnefndina, að reikna flutnings-
kostnaðaruppbótina kr. 0.05 pr. kg. Þegar kaffið var komið til fé-
lagsins, var fallinn á það svo mikill kostnaður, að hefði átt að nota
25% álagningarheimildina til fulls, hefði útsöluverðið að áliti
kærða þurft að vera kr. 4.35 pr. kg að meðtöldum flutningskost-
naðarunum. Hinn 12. nóvember s. l. hækkaði dómnefndin há-
marksverð óbrennds kaffis í kr. 5.70 pr. kg. Þegar svo var komið,
taldi kærði sér um áramótin heimilt að nota til fulls 25% álag-
ninguna, sem heimil var í september, en þá varð ekki notðuð,

sökum þess að hámarksverð pr. kg var kr. 4.22. Með því að nota hana til fulls, var verðið kr. 4.35 pr. kg, en kærði ákvað útsöluverðið kr. 4.40 pr. kg með það fyrir augum, að talan yrði þægilegri í reikningi, þar sem vara þessi sé keypt í mjög smáum og ólíkum skömmtum.

Um kaffibætin skýrir kærði svo frá, að hámarksverð hans hafi 23. des. s. l. og nokkuð lengi þar áður verið kr. 6.50 pr. kg. Auk þess hafði dómnefndin 19. júní s. l. auglýst, að bæta mætti við verðið kr. 0.20 pr. kg á þeim verzlunarstöðum, sem varan væri flutt til með strandferðaskipum, en í Hornafirði hagar þannig til. Samkvæmt þessu átti hið leyfilega hámarksverð að vera kr. 6.70 pr. kg., og telur kærði kaffibætin þvi í desember s. l. hafa verið 10 aukum ódýrari pr. kg en leyfilegt hafi verið. Um áramótin taldi kærði sig vita með vissu, að dómnefndin hefði ákveðið að heimila 50 aura álagningu á kg fyrir umbúða- og flutningskostnaði á þeim stöðum, sem varan væri flutt til með strandferðaskipum, auk hinnar venjulegu álagningar, í stað 20 aura áður. Var sú hækkun auglýst af dómnefndinni 13. október s. l. Samkvæmt þessu ákvað kærði útsöluverð kaffibætisins eftir áramótin kr. 6.80.

Auglýsing ríkisstjóra Íslands nr. 100 19. desember 1942 um bann gegn verðhækkun bannar að selja í heildsölu eða smásölu á landi hér nokkra vöru, innlenda eða erlenda, við herra verði en lægst var á henni á hverjum stað 18. desember s. l. Í Hornafirði er engin önnur verzlun en Kaupfélag Austur-Skaftfellinga, og er því eigi í þessu máli við annað verð að miða en útsöluverð kaupfélagsins.

Með hækkun kolaverðsins hefur kærði að áliti réttarins brotið gegn ríkisstjóraauglýsingunni, og fær hvorki hið háa kostnaðarverð kolanna né greinargerð ríkisstjórnarinnar um verðlagningu skömmtunarvaranna réttlætt verðhækkunina.

Við verðlagningu kornvaranna og sykursins hélt kærði sér innan takmárka hinnar auglýstu hámarksálagningar. Þar sem kærða hinn 12. f. m. var kunnugt, að viðskiptamálaráðuneytið taldi, að hámarksverð það, sem dómnefndin hafði auglýst á skömmtunarvörum, væri það verð, sem heimilt væri að selja þessar vörur fyrir, enda væri þá jafnframt fylgt ákvæðum um hámarksálagningu, og þar sem ráðuneytið hefur opinberlega lýst yfir þessu áliti sínu, þykir kærði eigi verða sakfelldur fyrir sjálfa verðlagningu nefndra vara. Kemur þá hitt til álita, hvort kærða hafi verið leyfilegt að stöðva sölu eldri, ódýrari birgðanna og geyma þær þar til síðar. Með því að halda áfram sölu eldri birgðanna, meðan þær entust, þurfti kærði ekki fyrst um sinn að hvika frá ríkisstjóraauglýsingunni, hvað þessar vörur snerti. Lá þetta beint við og var í fyllstu samræmi við ríkisstjóraauglýsinguna. Í greinargerð viðskiptamálaráðuneytisins hér að framan er og tekið fram, að verðlanir séu skyldar að halda hinu lægra verði, meðan þær birgðir endast, sem verðið er

miðað við. Verður að líta svo á, að þó að sala nýju birgðanna fyrir hið nýja og hærra verð væri kærða vítalaus, að eldri birgðunum seldum, hafi hann með sölu nýju birgðanna, meðan eldri birgðirnar voru til, gerzt brotlegur við ríkisstjóraauglýsinguna.

Með verðhækkuninni á óbrenndu kaffi og kaffibæti hefur kærði brotið gegn ríkisstjóraauglýsinni, og með því að reikna flutningskostnaðaruppbótina á kaffikilóið 5 aura í stað 2½ eyris, án leyfis dómnefndar, hefur hann brotið reglur dómnefndar um hámarksverð á kaffi o. fl., útgefnar 19. júní s. l.

Samkvæmt 2. gr. laga nr. 99 19. desember 1942 þykir refsing kærða eftir öllum atvikum hæfilega ákveðin 1500 króna sekt til ríkissjóðs, og komi varðhald í 45 daga í stað sektarinnar, verði hún eigi greidd innan 4 vikna frá birtingu dóms þessa.

Hin ólöglega verðhækkun kolanna hefur ýmist verið endurgreidd kaupendunum eða tryggt má teljast, að hún verði endurgreidd þeim. Ólöglegur ágóði virðist enginn hafa verið af sölu kornvaranna og sykursins. Um upptöku ólöglegs ágóða af sölu kaffis og kaffibætis verður eigi dæmt í þessu máli, þar sem hann rann til kaupfélagsins, en kærði hefur nú sagt af sér framkvæmdarstjórastöðunni við félagið og telst því eigi lengur réttur forsvarsmaður þess.

Kærða ber að dæma til greiðslu alls málskostnaðar, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda hans, Sveinbjarnar Jónssonar hrl., kr. 200.00.

Rekstur málsins hefur verið vítalaus.

Því dæmist rétt vera:

Kærði Jón Ívarsson, greiði 1500 króna sekt til ríkissjóðs, og komi varðhald í 45 daga í stað sektarinnar, verði hún eigi greidd innan 4 vikna frá birtingu dóms þessa.

Kærði greiði allan sakarkostnað, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, Sveinbjarnar Jónssonar hæstaréttarlögmanns, kr. 200.00.

Dómi þessum skal fullnægja að viðlagðri aðför að lögum.